

A KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS KÍVÁNATOS SZERVEZETE

1. Álláspont*

A közösségi művelődés a társadalmi előrehaladás motorja és biztosítója, a polgárok bátorításának, cselekvőképességük, ítéletalkotásuk és együttműködésük fejlesztésének egyik legfontosabb módja és eszköze. A közösségi művelődés lehetőségeinek és feltételeinek megteremtését, mindenütt elérhető és funkcionáló intézményeit a társadalompolitika lényeges részének ítéljük azért, mert működésük során az állam által fontosnak deklarált értékeket teremtenek. Éppen ez az értékteremtés indokolja az intézményrendszer és szakemberei/alkalmazottai folyamatos anyagi támogatásának garanciáját.

A jelen szövegben tárgyalt intézmények jellemző tevékenységének gyűjtőnévére nem a polgárosodással egy idejű népművelés szót alkalmazzuk, mert azt a pártállami idők kellő mértékben lejáratották. Mint közismert, az ekként megnevezett munka sematikuságát érzékelve a '70-es évek elejétől közművelődés névvel illették ezt a tevékenykedést. Miután később mindkettő magán viselte a pártállam felülről szervezettségét és ideologikusságát, a rendszerváltozás idején, az 1945-1948-ban használt szabadművelődés szó felélével, majd azt követően a művelődésszervezés, kultúraterjesztés, kulturális/művelődési menedzsment szókapcsolatokkal próbálták újra elnevezni. Vélhetően hasonló célt szolgál a mai kultuszminisztérium által, ugyanezen tevékenységek gyűjtőneveként manapság ajánlott közkultúra kifejezés. Az alábbiakban mindezeket a közösségi művelődés szókapcsolattal illetjük, elsősorban azért, mert az általa jelzett tevékenységfélék legkisebb közös többszörösének az önkéntesen vállalt művelődési folyamatokban való együttes részvételt érezzük.

Hangsúlyunk a művelődési folyamatokban való együttes részvételen van; így a kulturális hiánypótlás alkalmi-eseti rendezvényeit a közösségi művelődés részének nem, ám fontos érintkező területének tartjuk. Szerves részének ítéljük azonban az amatőr művészeti mozgalmak tevékenységformáit éppen úgy, mint az önkéntes felnőttképzés rendszeres folyamatait, vagy az értékőrző/értékteremtő szabadidő-eltöltés közös alkalmait.

Szövegünk összefoglalja a közösségi művelődés ma meglévő intézményeivel kapcsolatos tennivalókat, a közösségi művelődés lehetőségeinek fejlesztésével és mindezek koordinált segítségével kapcsolatos különféle feladatokat. Arról is szólunk, hogy miként lehet pótolni a közösségi művelődésre való lehetőség sok helyütt immár fél évszázados hiányát, és hogy a korábbi ez új struktúrák miképpen egészíthetik ki egymást különböző fokozatúnak minősíthető szolgáltatásaikkal.

Szövegünk a közösségi művelődés lehetőségeinek a közeli jövőben remélt kiteljesítése érdekében íródott. Nem az állam és

nem az önkormányzatok, nem az intézmények és nem a tevékenykedést segítő szakemberek, a népművelők szempontjából tekinti át (bár mindezekre vonatkoztatja) a feladatokat, hanem a polgárok helybéli lehetőségeinek megteremtésére figyelmes elsősorban. Konceptciónk minden közösségi művelődési intézmény és érték megmentéséért, egyidejűleg az ebbéli hiányok mielőbbi pótlása érdekében fogalmazódott.

2. A közösségi művelődés harmonikus intézményi rendszere

Az egymással összehangolandó, egyidejűleg tudatosan bővítendő közösségi művelődési intézményrendszer valamennyi eleme már létezik Magyarországon.¹ Éppen emiatt reméljük, hogy a jelenlegi kaotikus állapotokat harmonikussá lehet átszerveznünk, hiszen igazán hatékony reformokat csak a csőrjűkben már meglévő adottságokból lehet kifejleszteni.² Az a szándékunk, hogy mindenütt elérhető legyen az elsődleges közösségi tér, s hogy a nagyobb településeken, egyidejűleg a környékük polgárai számára is működjenek a közösségi művelődés differenciált szolgáltatásaira alkalmas másodlagos közösségi terek, sem mai kívánalom.³ A harmonikusan kiépülő intézményi rendszer legfontosabb feltétele azonban az, hogy legyen elegendő szakember a fejlesztések fedezeteként. Van is. Nemcsak a népművelőként foglalkoztatottak egyre csökkenő száma miatt állásukat veszítettek köréből számíthatunk régi - új munkavállalókra, hanem a képző intézmények által változatlan intenzitással tanított új szakemberek köréből is.

Kellő számú, a célnak megfelelő támogató intézkedés, néhány átalakított jogszabály, az intézmények regisztrációját követő akkreditációval hitelesített, annak alkalmankénti megújításával garantált szakmai teljesítmény, a mai keretekre épülő, bár némileg átalakítandó és gazdagabb finanszírozás eredményeképp néhány esztendő múltán (a kisebb településektől és intézményektől a nagyobbak felé haladva) az alábbi struktúra alakulhat ki.

2.1. Tanyaközpontokban és kistelepüléseken, illetőleg nagyobb települések bel- és külterületeinek szomszédsági léptékeiben a helyben lakók, a környékbeliek együttléte, találkozási, együttműködési és szabadidő-szervezése, az általuk igényelt és helyben megvalósítható művelődési folyamatok biztosítása céljából létrejött egyesület⁴ fenntartásában, a települési önkormányzat-

¹ A meglévő intézményi variációk és intézményi szövetségeik közismertek. A nyilvános közösségi művelődési intézményt működtető helybéli egyesületek (az utóbbi évtized különös szerveződései) azonban nem; ezekről lásd például Beke Pál Művelődési otthonok közösségi kézben, Szín, 2003. szeptember (8/4 szám), 1-6. old.

² Miklóssy Endre idézi Bibó Istvánt a Területi tervezés az államilapítástól napjainkig c. műve (Bp. Agroiinform Kiadó, 2004.) 66. oldalán.

³ Lásd erről például Beke Pál Művelődési otthonok Budapesten – ma és holnap, Kultúra és Közösség, 1975/4, 40-57. old., ill. A jövő művelődési otthonainak funkciójáról, Budapesti Népművelő, 1976/1-2, 9-14. old.

⁴ A kifejezetten e célra alakított helyi intézményműködtető egyesület alternatívája lehet a több- és különféle szabadidős tevékenységeket szervező, illetőleg a különféle művelődési aktivitásokat megszervező egyesületek intézményfenntartás céljából alakított konzorciuma. Nem zárható ki az sem, hogy a társadalmiasítottan működő nyilvános intézmény csak egy adott korosztályra (pl. az ifúságra) vagy csak egy adott társadalmi csoportra (pl. gazdák, nők stb.) legyen nyitott akkor, ha a többieknek is létrejön ugyanott valamiféle közösségi művelődési lehetőség.

Beke Pál írását vitára szánjuk, a szerkesztőség várja a szakmai elkövetéseket a közösségi művelődés – kívánatos – szervezetéről. (A szerk.)

* A koncepció kialakításában részt vállaltak a Lakitelek Népfőiskola Karácsony Sándor Kollégiumának hallgatói, illetőleg dr. Balázi Károly, Mészáros Zsuzsa, Monostori Éva és Pósfay Péter. A koncepció 2005/2006 folyamán több szakmai tanácskozáson is elhangzott, és átdolgozott/rövidített variációját *Mindannyiunk művelődési otthona* címen a Civil Szemle 2005/2-es (II. évfolyam, 2.) száma közölte. A teljes szöveg és mellékletei a www.szabadmuelodes.hu c. honlapon olvashatók, ahol a koncepció folyamatos továbbfogalmazása/finomodása is nyomon követhető.

tal kötött feladatátvállalás révén működő művelődési otthonok (a továbbiakban civil közösségi házak) sokasága, míg másutt, ám hasonló kis léptékben

2.2. a kistelepülések önkormányzatai által működtetett, de társulásuk révén közösen fizetett népművelővel üzemeltetett helyi művelődési otthonok együttesen jelenthetik az elsődleges rendszert, míg

2.3. a kistérségek székhelytelepülésein, a városokban, a megyei jogú városokban, a fővárosi kerületekben az önkormányzatok által választott működési mód szerint⁵ működtetett intézmény valósítja meg a közösségi művelődés másodlagos rendszerében igényelt tartalmakat (a szakember- és eszközigenyes amatőr művészeti csoportokat, szakköröket és klubokat, speciális képzési formákat stb.), és egyidejűleg ők gondoskodnak a kulturális hiánypótlás széles környeküket ellátó alkalmairól.

2.4. Valamennyi intézményt központilag regisztrálni kell; ezt követően lehet tagja valamelyik intézményi szövetségnek. A regisztrációt követően a szövetségek maguk dolgozzák ki a rájuk vonatkozó akkreditációs kívánalmakat és szempontokat. Az intézmények ezt követő akkreditálása elengedhetetlen feltétele a közpénzek későbbi elnyerésének, a rendszeres állami támogatásoknak. Az önkormányzati működtetésű intézményeket ezt követően a közösségi intézményműködtetési normatíva, a civil működtetésűeket ezen felül a civil intézmények működtetését részfinanszírozó alap segítheti; és amennyiben működésük során vállalkják, úgy részesülhetnek az állam által prioritizált tevékenységek megvalósítása érdekében létrehozandó intézményi szakmai tevékenységet részfinanszírozó alap támogatásából is.

2.5. A civil közösségi házakban megvalósuló tevékenységet is népművelő szakember segítse. Teheti egy intézményben, ekkor nyilván kevesebb fizetésért, és teheti több hasonló környékbeli egyesületi működtetésű intézményben dolgozva, s ekkor már teljes állású munkakörben. Alkalmazását a szakemberek alkalmazását részfinanszírozó alap könnyíthetné; munkaadója a civil közösségi házak regionális szövetsége. A feladat ellátására ez a szervezet szerződne a népművelő által kiszolgált, civil közösségi házat működtető helyi egyesülettel; ez a szervezet kapná a települések önkormányzataitól a népművelő bérének bizonyos hányadát, és ők szerződne a népművelők bérét részfinanszírozó leendő országos alapkezelővel is.

A fentiekben körülírt, harmonikusnak nevezett közösségi művelődési intézményrendszer kialakítását, a jelenlegi esetlegességek rendszerbe szervezését, az intézményi és szervezeti hiányok pótlását egymással szorosan összefüggő intézkedésekkel kell létrehozni. Az alábbiakban ezeket részletezzük.

3. Tennivalók a meglévő művelődési otthonok fejlesztése érdekében

3.1. A meglévő intézményi szövetségeket alkalmassá kell tenni tagintézményeik mindennapos szakmai ügyeinek, programjainak, munkájuknak elemzésére és segítésére; rokon tevékenységi körű szakembereik át- és továbbképzésének lebonyolítására; saját információs rendszerük kiépítésére és megjelenítésére; az adott típusú intézményeinek szakmai továbbfejlesztésére és az intéz-

ményrendszerre vonatkozó stratégiai munkára. Meg kell teremteni a meglévő országoson túl az intézményi szövetségek regionális szervezeteit is. Mindezeket olyan mértékű folyamatos állami finanszírozásban kell részesíteni, hogy feladataikat jó színvonalon megoldhassák, működésük személyi és tárgyi feltételeit megteremthessék.

Az állam az intézményi szövetségek elismerésével és munkájuk finanszírozásával egy jelenleg általa ellátott feladattól mentesül; támogatásukat éppen ez indokolja. Megjegyezzük, hogy az adott intézménytípus hasonló nagyságú és rokon funkciójú intézményeiben dolgozó, szakképzett és gyakorlott kollégáinknál *senki sem tudhatja jobban*, hogy saját tevékenységük színvonalas ellátásához és fejlesztéséhez *mire miként van szükség*. Természetes tehát, ha a *saját magukból alkotott szövetségeket ruházzuk fel* a rájuk vonatkoztatott cselekvéseket lehetővé tevő személyzettel és pénzzel.

A manapság funkcionáló intézményi szövetségek a következők: Általános Művelődési Központok Országos Egyesülete, Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete, Egyházi Közművelődési Egyesület, Gyermek- és Ifjúsági Házak Szövetsége, Közművelődési Társaságok Közhasznú Egyesülete, Kulturális Központok Országos Szövetsége, Művelődési Intézmények, Megyei és Regionális Szerveződések Országos Szövetsége, Területi Művelődési Intézmények Egyesülete, Vasas Művelődési Intézmények Szövetsége. Ide sorolhatjuk a Teleház Szövetséget is mint a közösségi művelődést szolgáló új intézményrendszer 'rendszergazdáját'. Kérdés, hogy a felsorolt, a '90-es évektől kialakult intézményszövetségi struktúra lefedie a művelődési otthonok teljességét? Kérdés az is, hogy miképpen tehető alkalmassá a későbbiekben tőlük megkívánt feladatok ellátására? – mindezekről e koncepció elfogadását követően a szakmának kell kikristályosított álláspontot megfogalmaznia éppen úgy, mint az intézményi szövetségek különböző fokozataiban alkalmazottak számára, szakmai munkájukat lehetővé tevő pénzigényről stb.

3.2. A művelődési otthonok központilag regisztráltak és az elvárható szakmai teljesítményük szerint akkreditáltak legyenek. Saját intézménytípusuk szövetsége tagjaként annak tagdíjat fizessenek. Az intézményi szövetségek saját tagintézményeikre (pl. a rájuk vonatkozó akkreditációs kívánalmakra, a tagintézményeiktől elvárható tevékenységbeli minimumra, a nyitvatartási időre, szakmai felszereltségükre, támogatottságuk arányára, szakmai foglalkoztatottjaik számára stb.) *kötelező érvényű döntéseket* hozzanak; azokat a települési önkormányzatok és a kulturális kormányzat egyaránt vegyék figyelembe.

Míg az intézmények regisztrációja kötelező lépés, az intézményi szövetségi tagság és az épület- és tevékenységakkreditálás helyi döntés (kérelem) alapján történne, bár, mint említettük, ez elengedhetetlen feltétele a közpénzek későbbi elnyerésének, a rendszeres állami támogatásoknak. A koncepció bevezetését követő néhány hónapban (mint erre már utaltunk) az intézményi szövetségek dolgoznak ki a vonatkozó részleteket⁶, majd a még kifejtendő leendő szakmai egyeztető fórumok egyetértése esetén annak alkalmazását a kultuszminisztérium rendelné el. Az akkreditált intézmények intézményi szövetségekként (tulajdonképpen intézménytípu-

⁵ Az önkormányzati intézményműködtetés lehet hagyományos, lehet közhasznú társaság (non-profit kft), esetleg közalapítvány formájú, de természetesen ezek is működtethetők a helyi egyesületek konzorciuma által különösen, ha a településen erős és jelentős a kulturális/művelődési civil szervezettség.

⁶ A különféle nagyságú, hatókörű és teljesítményű közösségi művelődési intézmények akkreditálásáról a mellékletben rögzítettünk kiindulási szempontokat.

sonként) elkülönített hivatalos listáit ezt követően ugyan csak a kulturális minisztérium vezetné. Ezeket, az új bejegyzésekkel folyamatosan bővített nyilvántartásokat minden esztendő augusztus végén zárják le; így a következő éves állami költségvetés számára még tervezési időszakban rögzíthető a támogatandó intézmények száma.

3.3. Egy adott települési önkormányzat nemcsak azért tartja fenn intézményét, mert teljesítményét saját települése polgárait nézvést fontosnak tartja, hanem azért is, mert annak működtetésével az állam által fontosnak ítélt feladatot valósít meg. Az államnak úgy kell elismernie a települések ebbéli feladatmegvalósítását, hogy arra külön támogatást biztosít. **Az önkormányzatok az általuk működtetett, regisztrált és akkreditált intézményeik után tehát a működtetést könnyítő közösségi intézményműködtetési normatívában részesüljenek⁷.**

3.4. Az önkormányzat saját anyagi támogatásával egyidejűleg intézményétől különféle, általa megkívánt szakmai cselekvések megoldását/végrehajtását kérheti. **Az államnak is legyen joga, hogy az általa helyben kívánatosnak ítélt szakmai teljesítmények helybéli megvalósítását szorgalmazza.** Ezt azonban külön finanszírozni kell. Bevezetendőnek tartunk tehát egy olyan 'tevékenységfinanszírozási alapot', amely az állam közösségi művelődésbéli prioritásait megvalósítóknak külön támogatást ad.

3.5. Az intézmények szakmai alkalmazottait csak az esetükben illetékes szakmai szövetség egyetértésével lehessen kinevezni. Felmentésük is csak hozzájárulásukkal történjék.

4. Tennivalók az intézményhiányos települési perifériákon

A közösségi művelődés szempontjából intézményhiányos kistelepüléseken, községekben és nagyközségekben, a kisvárosok, a városok, a nagyvárosok és a fővárosi kerületek szomszédságaiban és perifériáin

4.1. a helyi közösségi művelődési feladat megvalósítására, a helyi közösségi művelődésre lehetőséget adó intézmény működtetésére az érdeklődő és elkötelezett helybeliekből álló egyesület és/vagy egyesületi szövetség szerződjön az önkormányzattal, és civil közösségi házként elnevezett akkreditált intézménnyel pótolják e hiányt. Az intézményműködtető egyesületek az épület üzemeltetésével kapcsolatos kiadásaiak mérséklésére (hiszen az állam által célként felvállalt feladatot oldanak meg) az újólag létrehozandó civil intézmények működtetését részfinanszírozó alapról rendszeres támogatást kapjanak.

A civil közösségi házak a helyben lakók által megkívánt művelődési, szabadidőt szervező szakmai munka elvégzésére, akár a környékbeli rokon szerveződésekkel társulva népművelőt foglalkoztassanak. A népművelő bérét az alkalmazó egyesület(ek) bevételeiből, az érintett települési önkormányzatok e célra adott résztámogatásából, valamint az állam e célból létrehozott, a szakemberek alkalmazását részfinanszírozó alapjából kapja.

Az intézményt helyben működtető egyesületek közös feladataik együttes elvégzésére, sajátos érdekeik képviselésére és érvényesítésére (a többi művelődési otthonhoz hasonlóan) az együttműködésüket is biztosító kistáji, regionális és országos intézményi szövetséget alkotnak.

4.2. Amennyiben a helybéli szervezőerő önmagától nem jelenik meg, tehát a polgárok ebbéli hiányérzete és/vagy cselekvőkészsége egyelőre nem követel önálló működési helyszínt, ám a település képviselő-testülete a közösségi művelődés in-

tezményesített lehetőségét meg akarja teremteni, úgy a környező települések mindegyikén nyilván meglévő bezárt intézmények (ennek hiányában az e célra átalakított új közösségi terek) működtetésére a kis önkormányzatok egymással társulva közösen alkalmazzanak népművelőt. A „közös” népművelővel segített, a települések által önállóan fenntartott helyi intézmények természetesen jogosultak a közösségi intézményműködtetési normatívára, ami egyrészt fenntartásukat könnyíti, másrészt a működtetésre való hajlandóságot növelheti. Az így működő művelődési otthonok a számukra megfelelő intézményi szövetség tagjai lehetnek.

Egy-egy apró falu (városi szomszédság vagy periféria) vélhetően nem tud eltartani egy függetlenített szakembert, több azonban már igen. Egyidejűleg az is valószínű, hogy míg egy település esetében tennivalója kevés, több falu (illetőleg egy nagyobb település, városi/fővárosi kerület több szomszédsága vagy perifériája) már ellátja munkával. Munkája eredményeképp vélhetően olyan közösségek alakulnak, amelyek esetleg az intézményműködtetés feladatait is átvállalják, mentesítve az illetőt a gondnokolástól, felszabadítva idejét szakmailag hasznosabb, immár az öntevékeny közösségeket szakmailag szolgáló feladatokra.

4.3. A helyben megteremtett és 'elsődlegesként' megnevezett közösségi művelődési lehetőség **nem teszi feleslegessé, egyidejűleg nem helyettesíti** a kistérségi vagy a megyei székhely művelődési központjának magas szervezettséget kívánó, korábban 'másodlagosként' emlegetett, differenciált közösségi művelődési tevékenységformáit és kulturális hiánypótló tevékenységét, hanem még inkább feltételezi és szükségelteti azt.

4.4. Alapelve, hogy **nem lehet parancsra, kívülről - felülről megszervezni a közösségi művelődés szempontjából hiányos települések és településrészek helybéli öntevékenységen alapuló közösségi művelődési intézményrendszerét.** Nem lehet parancsba adni azt sem, hogy „közös” népművelő alkalmazására irányuló társulásokat alakítsanak azok a környékbeli önkormányzatok, amelyek nem érzékelik az ebbéli hiányt. Csak a helyben létrejött akarat hozhatja létre bármelyik variációt úgy, ahogyan a rendszer-változás következtében felszabadított lehetőségek sok helyütt már megteremtették a hiánypótlás működő formáit. A helyzet megoldásában segíthetnek majd az intézményi szövetségek szakemberei, illetőleg az a remélt állapot, hogy divat, 'sikk' lesz ilyen tevékenységeket szervezni/biztosítani.⁸

5. A közösségi művelődés helyi intézményeinek hátországa

5.1. A kiépítésre váró segítő struktúrákról általában

A közösségi művelődés szolgálatában álló művelődési otthonok intézményszövetségi tagsága azért fontos és szükséges (bár nem lehet kötelező), hogy az intézmények szakmai tevékenysége minél inkább segített és gyámoltott, hogy hazai és külhoni szakmai kapcsolataik, tapasztalatszerzésük biztosított, hogy szakembereik és önkénteseik képzése és továbbképzése, a munkatársak és az intézmény érdekképviselete garantált, hogy érdekvé-nyesítésük segített legyen, s hogy esetleges helybéli konfliktusai-
kat ebben járatos szakértők oldhassák meg.

Valamennyi intézményi szövetség szervezetét ki kell építeni regionális és országos szinten egyaránt. A közösségi mű-

⁸ Mint manapság szerte Nyugat-Európában, ahol a helyi közösségi művelődési beruházásokat, a különféle pénzügyi és egyéb támogatásokat újraválasztásukban reménykedve indokolnak a képviselő-testületek és a polgármesterek.

⁷ A mellékletben erről ugyancsak írtunk alapelveket.

velődési intézmények típus, ható- és feladatkör szerint egymástól független, párhuzamosan működő szövetségei regionális és országos szinten *szakmai egyeztető fórumot* alakítsanak.

Jelenleg nem tudható, hogy egy-egy intézményi szövetség régióként milyen számú tagintézményt foglal magában. Ha számuk egy-egy régióban meghaladja a könnyen kezelhető, a szervezet megyei alrendszer alakítható. A 'könnyen kezelhető' intézményi taglétszámnak csak a majdan érintettek lehetnek megmondható. Alapvető, jogosítványokkal rendelkező egységnek azonban a regionális szintet tartjuk.

Az intézményi szövetségek vezető testülete/elnöksége a tagintézmények képviselőiből, tehát az érintettek közül álljon; regionális szinten a régióban működőkből, országos szinten pedig a regionális szervezetek delegátusaiból. Elnökeik saját munkaszervezetük alkalmazottai tekintetében munkáltatói joggal rendelkezzenek. A vezető testületek (az elnökségek) rendszeres személycseréjére a mellékletben teszünk ajánlást.

A rendszer valamennyi egységében (tehát az intézményi szövetségek regionális szervezeteiben, illetőleg ezek országos ernyőszervezeteiben) megfelelő számú fő- és/vagy részállású szakembert és szervező-adminisztrátort foglalkoztassanak, különben nem várható el tőlük *számon kérhető* teljesítmény. Finanszírozásukat a leendő *közösségi művelődési szövetségek működtetési költsége* költség-helye fedezné; innen fizetnék irodáik és ügyvitelük kiadásait is. Az intézményi szövetségek regionális és az országos szervezeteinek munkaszervezeteit (irodáit) főállású vezető (igazgató) irányítaná, akit nyilvános *pályázatot követően, határozatlan időre az adott vezető testület (elnökség) választana és bízna meg, ám az érintett tagintézményeknek is kellene legyen megerősítő és visszahívó joga.*

5.2 Regionális intézményi szövetségek

5.2.1 A civil közösségi házak regionális szövetségei a tag-szervezetekben dolgozó népművelők alkalmazói. Ellátják e kollégák munkaügyi feladatait és érdekképviselőt, segítik helyi konfliktusaik oldását. Intézményeik önkéntesekre és a hivatásos alkalmazottakra vonatkozó képzéseket, továbbképzéseket, bel- és külföldi tapasztalatcseréket, szakmai konzultációkat, konferenciákat szerveznek. Népszerűsítik a civil intézményi rendszert, tárgyalópartnerei az érdeklődő települési önkormányzatoknak és helyi egyesületeknek. Tagintézményeikről és a regionális szervezet működtetéséről folyamatos szakmai információt szolgáltatnak; mérik, elemzik és értékelik intézményeik teljesítményét. Véleményezik a régió civil közösségi házainak akkreditációs kérelmeit.

Ebben az intézményméretben a regionális struktúrán belül a *kistáji* segítő szervezet is értelmezhető, hiszen várható, hogy darabszámuk a jelenlegi többszöröse lesz. Ha egy kistáj érintkező települése, egy nagyobb város több periferiáján és belvárosi szomszédságában van civil közösségi ház, *együttműködésük biztosítására, néhány ügyük közös intézésére, közös eszközparkjuk kialakítására* stb. már indokolható megalakítása.

5.2.2. Az önkormányzati, az egyházi, a vállalkozásban működő, az ifjúsági stb. közösségi művelődési intézményeket saját intézményi szövetségeik regionális szervezetei fogják össze. Munkájuk során a saját tagintézményeikben dolgozó szakemberek képzéseit és továbbképzéseit, bel- és külföldi tapasztalatcseréiket szervezik; szakmai konzultációkat, konferenciákat bonyolítanak. Népszerűsítik saját intézményrendszert, tárgyalópartnerei az érdeklődő települési önkormányzatoknak. Helyi konfliktusok oldásában segédkeznek. Tagintézményeikről és saját szervezetük működtetéséről folyamatos szakmai információt szolgáltatnak. Mérik, elemzik és

értékelik intézményeik teljesítményét. A regionális szervezetek a tagintézmények szakalkalmazottainak alkalmazásáról/felmentéséről álláspontot alakítanak ki. Lebonyolítják a régióban érintett tagintézményeik akkreditációs folyamatát.

Ha az egy környéken lévő tagintézményeik tevékenysége rokonítható, vagy hasonló problémáik megoldása számukra kedvezővé teszi, avagy pusztán darabszámuk meghaladja az átláthatóság mértékét, tevékenységüket segítő megalakíthatják *'környékbeli'* intézményi szövetségüket.⁹

5.2.3. A közösségi művelődés különféle regionális intézményi szövetségei Regionális Szabadművelődési Tanácsot alakítva működjenek együtt. Ez a szervezet teremtheti meg azt az együttműködést, amely hosszú távon garantálja a különféle hatókörben dolgozó és eltérő teljesítményű közösségi művelődési intézmények harmonikus, egymásra figyelmes tevékenységét. A régióban előforduló valamennyi intézményi szövetség képviseletéből alakított Tanácsnak különösen *az adott térség területfejlesztési struktúráiban, a régióra vonatkozó pályázatok kiírása során* kell képviselnie a közösségi művelődés sajátos szempontjait, tulajdonképpen a használók, a *polgárok lehetőségeinek kiteljesítését.* Ez a szervezet az intézményi szövetségek regionális irodáinál kezdeményezett intézményi akkreditációs folyamat hitelesítő; a kérelmeket ők terjesztenék országos jóváhagyásra.

5.3 Országos intézményi szövetségek

A közösségi művelődés intézményeinek különféle szövetségei saját intézményeik gondozását és fejlesztését végzik. Regionális, és esetleg azon belül kistáji/környékbeli szintű munkájuk alapvetően tagintézményeik gondozására és teljesítményfokozására irányul.

5.3.1. Az országos intézményi szövetségek feladatai eltérnek ettől. Soroltunk már eddig is rájuk háruló feladatokat pl. az akkreditációs elvárások esetleges átgondolásáról és időnkénti átgazdálkodásáról, a saját intézményeikre vonatkoztatott felszereltségbeli minimum meghatározásáról, intézményeik anyagi ellátottságának mértékéről (leginkább minimumáról), illetőleg az azokban alkalmazottak számára vonatkozólag; az intézményműködtetési normatívában, az állam által prioritizálandó tevékenységek támogatási kívánalmának mértékében stb. Valószínű, hogy a jövő idő új és más állásfoglalások lehetőségét is feladatul hozza számukra. Tagdíjat szednek tagjaiktól. Érintőlegesen megemlítettük már, hogy feladatuk a saját intézménytípusra vonatkoztatott *stratégia* elkészítése is, hiszen ki mástól lenne elvárható, hogy magamagáról *jövőkép* alkosson, hogy *a maga számára elvárandó célt* vázolja, s hogy az odáig vezető részletekről *feladatokat* összegezzon és azokhoz költségigényeket rendeljen, ha nem az önmagukat legjobban ismerő szervezetektől? Mindezeknek a saját szövetségük tagintézményeire vonatkozó megfogalmazását követően

5.3.2. azt a többi szervezet rokon elképzeléseivel össze kell vetni és össze kell hangolni, az állam képviselőivel azt meg kell vitatni, el kell fogadtatni. Az intézményi szövetségek között koordináló fórumként a **valamennyiük vezetőiből alakított Országos Szabadművelődési Tanács** elnevezésű szervezetet javasoljuk, ami egyidejűleg a később még érintendő 'országos stratégiai fejlesztőközpont' vezető testülete is lehetne. Az Országos Szabadművelődési Tanácsban tagként regisztrált országos intézményi szövetségek jelölhetnének kurátort a különféle, a később kifejtendő pénzügyi alapokat gondozó bizottságokba.

5.4. A közösségi művelődés különféle aktivitásainak (szakágazatainak) szervezetei

⁹ Ilyen alakulhat pl. a főváros belső, vagy éppen külső kerületeinek esetében, Észak- vagy Dél-Budán, Kelet-Pesten stb. akkor, ha az egy szervezethez tartozó intézmények száma és igénye ezt megköveteli.

A közösségi művelődési aktivitások egy része művelődési otthonok keretében, mint annak *szakköre, csoportja, klubja* stb. működik, más része *önálló egyesületben* szerveződik. Ez utóbbiak tevékenykedhetnek a helyi művelődési otthonban, saját helyiségükben, vagy más, jobbra bérelt helyszínen. Egy-egy tevékenységforma elkötelezett művelői, és különösen az oktatók, a szakértők már ma is *megyei/regionális/országos szerveződésű egyesületekbe* tömörülnek, vagy éppen országos egyesületeik hozták létre saját regionális/megyei/kis-táji/városi tagszervezeteiket. A közösségi művelődés kívánatos lehetőségeiről, intézményeinek fejlesztéséről szólván rögzítenünk kell, hogy *a bármiféle aktivitások, a különféle szakágazatok hosszú távon megfelelő* gondozását éppen ezektől a már (valamennyire) kiépült szakági egyesületek megerősítésétől várhatjuk.

5.4.1. A közösségi művelődési aktivitások jelleg, műfaj szerinti regionális/országos szerveződései számára az intézménytípusokénti szövetségek esetében körülírt feltételeket kell biztosítani. Regionális, illetőleg országos szervezeteik számára tehát fő- vagy részfoglalkozású munkatársakat kell fizetni, fedezni kell irodáik és ügyvitelük költségét is. Szakágankénti bemutatóik, versenyek, fesztiváljaik, konferenciáik stb. támogatását gondjaikra kell bízni a *közösségi művelődési rendezvényalap* keretéből.

5.4.2. Valamennyi országos szakágazati szervezet delegálja vezetőjét az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumba. Ez a testület a közösségi művelődés szakágazati ügyeinek koordinátora, a közös óhajok, akaratok megfogalmazója és elfogadója. A Fórum a közösségi művelődés intézménytípusait összefogó Országos Szabadművelődési Tanáccsal, illetőleg a turizmus, az informatika, a környezetvédelem, az oktatásügy, a felnőttképzés stb. országos (állami) szervezeteivel való párbeszéd és egyeztetés leendő szervezete. Az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumban tagként regisztrált országos szervezetek jelölnek kurátort a közösségi művelődési rendezvényalap kuratóriumába.

A Fórum folyamatosan elemezze és tegye közhírré az általa képviselt aktivitás országos és regionális helyzetét, készítsen azokra *fejlesztési* programot. Bízson meg kiváló műhelyeket a szakágazatok környékbeli, megyei, regionális vagy akár országos gondozására¹⁰, szervezzen *szakmai megbeszéléseket, konferenciákat*, képviselje a művelődő, az alkotó kedvű emberek érdekeit minden lehetséges fórumon. Munkáltatói jogkörrel rendelkező elnöke évenként más-más szakágazati szövetség vezetője, a szervezet főhivatású titkára pedig az alábbi említendő Szabadművelődési Központ igazgatója legyen.

5.4.3. Kívánatos, hogy a különféle közösségi művelődési (szakágazati) aktivitások országos egyesületeinek irodáit egymáshoz közel, lehetőleg egy olyan épületbe telepítsék, amely nemcsak közösségi és közéletiülnek ad helyet, hanem kiállítások, bemutatók, versenyek, fesztiválok, képzések, konferenciák stb. helyszíne is lehet, jobbra úgy, ahogyan azt már az amatőr művészeti mozgalmakról gondolkodván egy team korábban vázlatosan kidolgozta.¹¹ A közösségi művelődés szakágazati aktivitásai szerint szerveződött országos egyesületeknek működési helyet, bemutatóinak helyszínt biztosító *Szabadművelő-*

dési Központ működtethetné az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumot, úgy is, mint az intézmény igazgatótanácsát.

6. Az önkormányzatokra háruló feladatok

Bár a közösségi művelődés kívánatos rendszerének kialakítása *lehetetlen* a polgárok aktív feladatvállalása, és csak *nehezen valósítható meg* a népművelők közreműködése nélkül, az átalakítás anyagi feltételeit, a leendő finanszírozó alapokat feltöltő és működtető állam mellett a *legfontosabb szereplők mégis a települési önkormányzatok.* A közösségi művelődés helyi lehetőségeinek megújulására vonatkozó képviselő-testületi akarat *nélkül* ugyanis hiába szeretne bármelyik szereplő bármit. A polgárok nélkülük csak nagy nehézségek árán, konfliktusokkal juthatnának eredményre. Az állam is cselekvőképtelen közömbösségük esetén. *A közösségi művelődés megújításának szándékára leginkább úgy sarkallhatjuk a képviselő-testületeket, ha olyan finanszírozási rendszert építünk ki, amelyek a helyi megvalósításhoz kötik a támogatást.*

6.1. Szükséges megjegyeznünk, hogy sok olyan települési önkormányzat működik ma Magyarországon, amelyek már most is *minden külön szorgalmazás nélkül* segítik polgáraik közösségi művelődését azzal, hogy fenntartják és finanszírozzák művelődési otthonukat, művelődő közösségeiket, vagy (például az intézmény hiányában) közreműködnek pótlásuk egyesületi alapon szervezett megoldásában, avagy más módon. Amikor tehát úgy fogalmazunk, hogy különféle finanszírozási módokkal 'sarkallni' kell az önkormányzatok ebbéli cselekvéseit, nem rájuk, hanem az eddig közömbökre gondolunk. **A közösségi művelődés lehetőségeit hosszú távon fenntartó vagy fejlesztő önkormányzatok folyamatos áldozatvállalását el kell ismerni** egyrészt itt és most, másrészt a jövőben is a 'köz művelődés-pártoló önkormányzat' pályázat átfordulásával és különösen díjazásuk többszörözésével.

6.2. Valamennyi települési önkormányzatnak, aprófalvas térség esetén az e célból (is) társult településszövetségeknek **közösségi művelődési fejlesztési tervvel** és ennek ciklusonkénti konkretizálásával kell rendelkeznie. Kívánatos, hogy ezek a közösségi művelődésben aktív polgárok egyesületeivel egyetértésben fogalmazódjanak meg és aktualizálódjanak. *Minden állami alaptól való pénztámogatás feltétele e terv folyamatosan javított megléte* legyen.¹² A terv legyen része a település/térség távlati fejlesztési koncepciójának, és az azt konkretizáló tervek készítésekor pedig mindig vegyék figyelembe tartalmát és szándékait.

6.3. Valamennyi nagyvárosi kerület, város, öt ezer főnél nagyobb lakosságú kistérségi székhely *önállóan fizetve*, valamennyi (statistikai) kistérség *államilag támogatva* alkalmazzon **közösségi művelődési koordinátort** a szakmai feladatok megoldására és a szakmai fejlesztések gondozására. A hajdani szabadművelődési felügyelők munkakörére hajazó, *segítő-fejlesztő, leginkább közösségfejlesztő habitusú, lehetőleg szakmai képzettségű köztisztviselő* a szakma kívánalmainak helyi/térségi megvalósítója és szorgalmazója. A kistérségek munkaszervezeteiben¹³, illetőleg az öt ezer fő alatti kistérségi székhely-

¹⁰ Lásd erről az amatőr művészeti mozgalmak esetében a 'szakmai házak' '70-es évek végén kidolgozott, de a néptáncos szakmai ház kivételével elegendő megvalósítatlan elképzelést. Az említett megbízás addig éljen, ameddig az adott társaság (együttes, csoport) kiváló teljesítményt nyújt. Teljesítményük és/vagy teherbíró képességük csökkenése esetén bátran keressenek szakmódszertani műhelyüknek más szerveződést.

¹¹ Lásd például a Magyar Művelődési Intézet Stratégiai Tervének „5. Művészeti tevékenységek” pontját, Szín, 2002. november (7/5) szám 25. old., ill. Tóth Erzsébet – Tóth Zsuzsanna Művészeti bázis 2003. április (8/2) szám 5-9. old.

¹² A kötelezővé tételt követő egy-két esztendő eltelte mint *türeلمي idő* után. A települések közösségi művelődési terve természetesen *nem rendezvényterv*, és nem is a képviselő-testület vagy a polgármester által kívánt, de a helybéli-ek szempontjából jobbra közömbös cselekvési program. Nem (csak) az ünnepek, hanem a mindennapok folyamatait hivatott összegezni az ott élők kívánalmaira és jövőjükben rejtőzhető lehetőségekre figyelemmel.

¹³ Kistérségi foglalkoztatottság esetén különösen kívánatos, hogy munkáját a rokon feladatokat ellátókkal (ifjúsági referens, különféle segítő funkciójú tanácsadók, pályázatok megvalósítását gondozók, szociális munkások stb.) közös munkaszervezetében végezze.

hely önkormányzatánál a kistérség településeivel közösen finanszírozott koordinátor munkabérért a *szakemberek alkalmazását részfinanszírozó alap* segítségével kell kipótolni. A központi támogatottság természetesen ez esetben is ösztönző lehet.

6.4. A települési önkormányzatok ösztöndíjakkal, bérlakással, építési telek biztosításával, hitelgaranciával stb. segítők elő a közösségi művelődésben jártas szakember(ek) letelepedését és hosszú távú helybéli munkájuk kibontakozását. A közösségi művelődést helyben megoldó, a helybéliekből álló egyesületeket segítő népművelőt *saját emberiknek* kell gondolják még akkor is, ha nem ők a munkáltatók; a hitelekhez stb. szükséges igazolásokat szabályozó rendelkezéseket úgy kell módosítani tehát, hogy az ekként munkát vállalók is kedvezményezettek lehessenek.

7. A finanszírozás országos feladatai

7.1. A közösségi művelődés kívánatos rendszerének fenntartásához és működtetéséhez az alábbi, **már meglévő költségvetési sorok** átgondolása, átnevezése és gazdagabb feltöltése szükséges:

7.1.1. A 'Közösségi intézményműködtetési normatíva' a mai, a lakosságszám alapján a településeknek automatikusan járó közművelődési normatíva helyett lépjen életbe úgy, hogy csak az *kapjon támogatást, aki cselekszik*. Csak azoknak a települési önkormányzatoknak fizetendő támogatás tehát, amelyek saját fenntartásban akkreditált művelődési otthont működtetnek, és ez a tény saját intézményi szövetsége korábbi igazolása alapján a minisztériumi jegyzékből is kitéűnik.

7.1.2. A 'Közösségi művelődési szövetségek működtetési költsége' költséghely fedezi az intézményi szövetségekben és a szakágazatonkénti szervezetekben alkalmazottak munkabérének és azok járulékainak teljes összegét, irodabérleteiket, azok berendezésének és felszerelésének, működésének és ügyvitelének költségeit.

7.2. A közösségi művelődés kívánatos rendszerének fenntartásához és működtetéséhez az alábbi, **Nemzeti Kulturális Alap költséghelyeinek átírásával megteremthető** pénzügyi alapok:

7.2.1. A 'Civil intézmények működtetését részfinanszírozó alap' a civil közösségi házak működtetését segítő forrás az ekként akkreditált intézmények működési kiadásait könnyítendő. Ezzel az alappal az *állam elismeri* a civil intézményműködtetés hiánypótló fontosságát, és mert ez céljai és szándékai szerint való, *részt vállal* a működtetés költségeiből. Világos, hogy pusztán ebből nem lehet működtetni az intézményeket; erre utal az alap „részfinanszírozó” elnevezése is. A működési költségekhez hozzá kell járuljon a települési önkormányzat és (bevételeiből) a civil közösségi ház maga. Az alap az önkormányzati működtetésű intézmények 'közösségi intézményműködtetési normatívájának' civil intézményeket segítő párja, önálló voltát az *egyesületi intézményműködtetés kiemelt szorgalmazása* indokolja. Az eltérő nagyságú, eltérő tevékenységű civil intézmények nyilván más-más arányban részesülhetnek e támogatásból; ennek mértékét a koncepció elfogadását követően kell az érintetteknek meghatározniuk.

7.2.2. A 'Szakemberek alkalmazását részfinanszírozó alap' a civil közösségi házak szakmai működtetését segítő forrás az ekként akkreditált intézmények szakmai bérikiadását csökkentendő. Az alappal az állam elismeri a civil intézményműködtetés hiánypótló fontosságát, és mert céljai és szándékai szerint való, hogy azokat *képzett szakember* segítse, *részt vállal* a bérköltségből. Világos, hogy pusztán ebből nem lehet működtetni az intézmé-

nyeket; erre utal az alap „részfinanszírozó” elnevezése is. A bérköltségekhez hozzá kell járuljon a települési önkormányzat és (bevételeiből) a civil közösségi ház maga. Az összeg a regionális intézményi szövetség kasszájába érkezik az önkormányzatok bér-rész-támogatásával együtt, ahonnan az érdekelt havonta egy összegben kapja meg.

Ez az alap a forrása a statisztikai kistérségek munkaszervezeteiben, illetőleg az öt ezer fő alatti székhelyközségek és térségük önkormányzatai által közösen foglalkoztatott *közösségi művelődési koordinátor* bérkiegészítésének. Ez utóbbi támogatás indoka az, hogy az államnak érdeke a kistérségek fejlesztését végző munkaszervezetekben (és a jobbára aprófalvas térségekben) működő olyan szakember léte és munkája, aki a közösségi művelődés ügyeinek lebonyolításához és fejlesztéséhez ért, s aki ezeken a 'végpontokon' a közösségi művelődésre vonatkozó állami szándék megvalósítója és szorgalmazója¹⁴.

7.2.3. Az 'Intézményi szakmai tevékenységet részfinanszírozó alap' az állam által prioritizált tevékenységek helyi megvalósítását könnyítő támogatás évente 3-5 téma megvalósítására. Témájára és a támogatások összegére az országos szakmai/szakágazati egyeztető fórumok teyenek javaslatot.

7.2.4. A 'Közösségi művelődési rendezvényalap' az e rendszerben szereplő szervezetek által gondozott kistáji/városi, megyei, regionális, országos és nemzetközi szakmai bemutatók, versenyek, fesztiválok, konferenciák, táborok stb. megrendezését segítő pénzügyi támogatás.¹⁵ A meghatározott feladatra igényelt pénzt az Országos Szabadművelődési Tanácsba és az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumba delegált intézményi és szakágazati szövetségek kurátorai osztják el a rendezvény előtti (szükség szerint a rendezvényt *két esztendővel* megelőző) év során; így a rendezvények megszervezhetősége biztos, akár az idegenforgalom által is hirdethető. A megítélt összeg nem kerül át a megvalósító számlájára, azt a kért ütemezés szerint a Nemzeti Kulturális Alap megfelelően kiépített szervezete elkülönítetten kezeli és fizeti.

7.2.5. A 'Szakmafejlesztési innovációs alap' az e rendszerben szereplő szervezetek által, illetőleg a közösségi művelődés helyi lehetőségeit és/vagy folyamatait bármelyik önkormányzat vagy civil szervezet ötletéből a *szakmai megújulást* segítő pénzügyi támogatás. A beruházásra és felszerelésre nem, de bármilyen más meghatározott feladatra igényelt pénzt az Országos Szabadművelődési Tanácsban és az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumban delegált intézményi és szakágazati szövetségek kurátorai ítélik meg. A megítélt összeg nem kerül át a megvalósító számlájára, azt a kért ütemezés szerint a Nemzeti Kulturális Alap megfelelően kiépített szervezete elkülönítetten kezeli és fizeti.

7.2.6. A 'Közösségi művelődés megújítását segítő alap' a *revitalizációs* (a beruházásokat segítő) és *érdekltségmővelő* (a szakmai

¹⁴ A bérköltségből való részvállalás indoka hasonló az állam által ugyancsak szorgalmazott és emiatt támogatott *körjegyzők* bértámogatásának indokolásához.

¹⁵ Ilyen célból rendszeresen írt ki pályázatokat és ítélte meg támogatásokat (nem egy esetben túl későn) az NKA Közművelődési, Népművészeti vagy más kollégiuma. Az elmúlt öt esztendő ilyen jellegű támogatásainak arányát azért lenne érdemes megismernünk, mert a megítélt összegek témáinak nagyságrendjére (százalékos arányaira) figyelemmel lehetne kialakítani az új működés első két évében az egyes szakágazatokra jutó pénzt. Két esztendő múltával, az időközben felgyűlt ellentmondásokat elemezve lehetne kialakítani az új, talán pontosabb és igazságosabb összegarányokat.

berendezést, felszerelést támogató) pénzügyi eszközök, valamint az NKA Közművelődési kuratóriuma által időnként kiírt eszköztámogatási pályázatok egyesített (esetleg jelentősen megnövelt) erejével az építkezések, az átalakítások és a meglévő infrastruktúrák szakmai alkalmassá tételére létrehozott pénzügyi támogatás.¹⁶ A beruházási programtervvel ellátott, a helyi forrásokat részletező pályázókat az Országos Szabdművelődési Tanácsból és az Országos Szakágazati Egyeztető Fórumból delegáltak, tehát az intézményi és a szakágazati szövetségek kurátorai értékelik. A megítélt összeg nem kerül át a megvalósító számlájára, azt a kért ütemezés szerint a Nemzeti Kulturális Alap megfelelően kiépített szervezete elkülönítetten kezeli és fizeti.

Mindezen alapokból való települési önkormányzati részesedés feltétele, mint említettük már, a helybéli aktív civil szervezetekkel együtt készített, és minden választási ciklus elején az elkövetkező esztendőkre aktualizált helyi (aprófalvak esetén kistáji, kistérségi) közösségi művelődési fejlesztési terv léte.

8. Országos szakmai stratégiai fejlesztőközpont

A kis létszámúnak elképzelt minisztériumi intézmény funkciója és feladatrendszere csak akkor dolgozható ki, ha az intézményi szövetségek szakmafejlesztési tennivalóikat összegezték, és ha kiderült, hogy mi az, ami abból kimarad, avagy azért kell kihagyni, mert a kívánatos tevékenység, a fejlesztő vagy képző/továbbképző munka esetleg országos/általános, éppen ezen új intézmény által ellátandó feladat.

9. Tennivalók a szakmai képzés és átképzés terén

A népművelő-képző főiskolák és egyetemek autonomitása, a szakmai képzés bolognai elképzelésekre vonatkozó átépítésének egyelőre beláthatatlan folyamata miatt csak az bizonyos, hogy *valamennyi intézménytípusonkénti és szakágazati szövetségnek ki kell dolgoznia (vagy át kell alakítania) saját magára vonatkoztatott képzési és átképzési rendszerét*. Valamennyi szervezet saját szakmai utánpótlásának biztosítása érdekében *mesteriskolát* szervezzen úgy, hogy az iránta érdeklődők *gyakorlatbéli hiányosságait* pótolhassák, és ennek keretében az adott ágazat *'nagy öregjeinek'* eljárás-módját és a vonatkozó szakmaiság *külföldi példáit* megismerhessék. Az Országos Szabdművelődési Tanács funkciója lehet a különféle szakmai állapotokat árnyaltan feltáró, a népművelő hallgatók és az érdeklődő más egyetemisták feladatértelmezést segítő *nyári – téli népművelési gyakorlatainak* megszervezése, a nappali tagozatú képzéseken tanuló népművelő hallgatók orientációs feladatú *szakmai fesztiváljának* lebonyolítása, a továbbképzést (esetleg valamennyi intézménytípus számára egységesen?) végző *Szabdművelődési Akadémia* megszervezése.

A szakmai képzés és átképzés terén szervezett tennivalók célja az, hogy a teljes intézményi szervezetben, annak minden fokozatában és intézményében, valamennyi álláshelyén (beleértve a települési önkormányzatoknál, a kistérségi fejlesztő szervezeteknél, a közigazgatás szervezeteinél és fejlesztő struktúráinál) korszerű szakmai ismeretekkel és gyakorlatias szemlélettel rendelkező kollegákat foglalkoztathassanak. Kíváncsom, hogy *az értelmiségképzés minden pontján legyen valamiféle kurzus a közösségi művelődés céljairól, formáiról, fontosságáról és funkciójáról*, hiszen a végzetek többsége közszereplő lesz a településeken.

Melléklet

1. Szempontok a meglévő intézményi szövetségek átalakításához, az új intézményi szövetségek megalakításához

A közpénzt felhasználni kívánó, vagy az egymással együttműködni akaró művelődési otthonok *hatókörük, nagyságuk, tevékenységük mértéke, működtetési módjuk* vagy *egyéb sajátos szempontok szerint szervezett, általuk önként választott szakmai szövetség tagja* kell legyenek. Az intézményi méret, hatókör, működtetési mód stb. szerinti szakmai szövetségek az intézmények működési helye szerint illetékes régióban alakulnak meg. A régiókban megalakított egyes intézményi szakmai szövetségek saját országos ernyőszervezetüket is létrehozzák, egyidejűleg szakmai egyeztető fórumokat alkotva egymással regionálisan és országosan együttműködnek. Regionális együttműködésüket *Regionális Szabdművelődési Tanácsnak*, országos együttműködésük szervezeti keretét *Országos Szabdművelődési Tanácsnak* neveztük el.

A művelődési otthonok egy része ma is tagja valamelyik országos intézményi szövetségnek. Ez a tagság változatlan maradhat avagy megváltozhat az intézmény kívánalma szerint. Egyelőre nem tudható, hogy a '90-es évek elején jobbra spontán módon kialakult intézményszövetség-struktúra megfelelő-e, tehát teljes mértékben lefedi-e valamennyi hazai művelődési otthoni típust, avagy átalakítandó, s különösen bővíten-dő-e a számuk. Ez a jelenlegi szerveződések esetén a tagsági viszonyok megerősítését követően, vagy az új lehetőség adtával, az új intézményi szervezetek öntevékeny megalakítása után válik nyilvánvalóvá.

A már meglévő intézményi szövetségek feladatai

A koncepció érvénybe lépése esetén a meglévő intézményi szövetségek szólítsák fel tagságukat tagi viszonyuk átgondolására és/vagy megerősítésére; ehhez jelenlegi vezető testületük bizonyosan alkalmas (tervezett időtartam: a meghirdetéstől számított 2-3 hónap). Az országosan összegyűjtött megerősítések birtokában vezényeljék le regionális szervezeteik megalakítását (tervezett időtartam: a megerősítések beérkezését követő 3. hónap.) Regionális szervezeteik felépítését követően dolgozzák ki a később leírandók figyelembevételével az adott intézményi szövetség országos ernyőszervezetének új alapító okiratát (határidő a regionális szervezetek megalakítását követő 2. hónap). Jegyeztesék be azt az illetékes bíróságon úgy, hogy regionális szervezeteknek *származtatott jogi személyiséggel* önálló cselekvési lehetőséget biztosítsanak. Az időrendet betartó (már meglévő) intézményi szövetségek új struktúrájukat tehát a meghirdetést követő 6. hónapban megteremthetik.

Új intézményi szövetségek

Bár valószínű, hogy a már kialakult és működő intézményi szövetségek lefedik a hazai művelődési otthonok teljességét, lehetőséget kell adjunk a bármilyen másféle, tehát új intézményi szervezetek kialakítására is. A meghirdetés során tehát fel kell ajánlani a szabad újrászervezés lehetőségét valamennyi hazai művelődési otthonnak, az esetleges tagsági viszonyok megerősítésével egyidejűleg. A spontán módon szerveződő új intézményszövetségek elemi szervezőmunkára 1-2 hónapos, az azt követő propagandamunkára további 1 hónapos, regionális szervezeteik megteremtésére újabb 2 hónapos határidőt kapnak. A 6. hónapban meg kell teremteniük országos ernyőszervezetüket, és alapszabályukat be kell nyújtani az illetékes bíróságra. Elképzelhető tehát, hogy (formailag) az új intézményi szövetségek is beazonosíthatók a meghirdetést követő 6. hónap során.

Az intézményi szövetségek állami regisztrációjára csak a bírósági bejegyzést követően kerüljön sor. Szerencsésnek

¹⁶ Meggondolandó, hogy a revitalizációs pályázat esetében a garantáltan társadalmiasított működtetés (a 2003-as „Kell egy hely” c. GYISM-NKÖM pályázathoz hasonlóan) ne jelentsen-e prioritást.

tartanánk, ha ez a meghirdetést követő 7. hónapban megvalósulhatna. A bíróságokon ezért e bejegyzések vizsgálatának, kiegészítésüknek és a nyilvántartásba vételnek előnyt kell biztosítani.

Az intézményi szövetségekbe nem belépett művelődési otthonok

változatlanul működhetnek tovább, de a következő esztendő közpénzt felhasználó pályázati és támogatási lehetőségeiből *nem részesülhetnek*. Tagadhatatlan cél, hogy *valamennyi intézmény legyen tagja valamelyik szövetségnek*, ám miután ezt előírunk nem szerencsés, csak a támogatásokból való kizárás maradhat szorgalmazó eszközünk. A későbbi belépés érdekében tehát valamennyi szervezetnek nyitottnak kell lennie; az alapító tagság csak eszmei értéket hordozzon.

2. Az intézményi szövetségek különböző fokozataiban alkalmazottak számáról és a munkájukat lehetővé tevő pénzről

Létszámok

Létszámjavaslatunk a rendszer létrehozásakor szervezetenként és régióként maximum 6 fő állás, országos szervezeteik mindegyikében legalább 5-5 fő állás. A létszámot 2 évig ne lehessen bővíteni. A működés 3. évében mindez közös felülvizsgálatra/elemzésre kerüljön, csak ezt követően lehessen a létszámkivánalmakat korrigálni.

A civil közösségi házak kistáji segítő struktúrája esetében a létszámgény 1 főállású szakmai szervező lehet. Elhelyezését valamelyik intézményben kell megoldani. A kistáji szervezetnek vezetősége nincs, az ott alkalmazott népművelő a regionális struktúrába tartozik.

Finanszírozás

A TEMI intézményrendszer, illetőleg a „Kulturális szaktörvényből adódó feladatok és kötelezettségek”, valamint a „Kulturális intézmények és szövetségek támogatása” című költségvetési sorok logikája szerint, az összegek jelentős megnövelésével.

3. Az intézményi szövetségek vezető testületeivel (elnökségeivel) és vezetőikkel (igazgatóikkal) kapcsolatos néhány részletkérdés

A regionális szervezetek vezető testületei (elnökségei)

évente cseréljék ki létszámuk harmadát, ami a folyamatos megújulás mellett a konkrét intézményi gyakorlat által megkövetelt tennivalók folyamatos szervezeti fölállását és megoldását eredményezheti. A vezetőség *évenkénti részleges cseréjére* ajánlott szisztéma lehet például az, hogy a megalakulás első évét követően a vezetőségben lévő tagok közül sorsolással essen ki egyharmaduk, akik helyett újak jönnek. Az ezt követő év után a már két éves vezetőségi tagok közül újabb egyharmadot ejtsenek ki sorsolással, és helyettük ismételt újak érkezzenek. Az azt követő évben az alapító vezetőség még megmaradt harmada eshet ki, miközben újak lépnek helyükbe. Ezt követően a legrégebb egyharmad-létszám helyett jöhetnek évente mindig új kollegák.

Az országos szövetségek vezető testülete/elnöksége

Az intézményi szövetségek országos vezető testülete saját regionális szerveződések képviselőiből álljon, annak érdekében, hogy tevékenységük valóban tagszervezeteiket szolgálja.

4. A szakmai egyeztető fórumok

Regionális szinten

A Regionális Szabadművelődési Tanácsnak mint alkalmanként működő testületnek önálló struktúrája nincs, minden évben az a regionális szervezet gondoskodik a működéséről, amelyik

az adott évben az elnököt adja. A regionális egyeztető fórumot működtető szervezet ezzel kapcsolatos kiadásait meg kell téríteni.

Országos szinten

Az Országos Szabadművelődési Tanács évenként változó elnökeket a tagságot jelentő intézménytípusonkénti szövetségek nevének ábcérendje szabályozza. Megfontolandó, hogy az országos egyeztető funkciókat ellátó Tanácsban ne kapjon-e képviselőt a népművelőket és az abból kivált, vagy az azzal rokon, részben szinonim szakmai tevékenységek főhivatású szakembereit és szimpatizánsait összefogó (az alapításuk sorrendjében felsorolt) Magyar Népművelők Egyesülete, Közösségfejlesztők Egyesülete, Kultúrákövetők Társasága, Civil Közösségi Házakat Segítő Egyesülete stb. szervezetek. Avagy e magánszemélyeket gyűjtő szervezetek saját tagjaik képességfejlesztését, jó érzését, együttműködését, szakmai fejlesztését szervezve és szorgalmazva éppen a munkaadó intézményeikkel lehetnek inkább szakmai közszereplők?

5. A közösségi intézményműködtetési normatíva

Az önkormányzatok az általuk működtetett és akkreditált intézményeik után a működtetést könnyítő *közösségi intézményműködtetési normatívában* részesüljenek. Önálló normatíváról gondolkodunk, nem olyan összevontról, ami a 2005-ös állami költségvetésben szerepel: „helyi közművelődési és közgyűjtmenyi feladatok”, ill. „megyei/fővárosi közművelődési és közgyűjtmenyi feladatok” címen. Könnyen belátható, hogy a kulturális javak védelme, a muzeális intézmények és levéltárak, a nyilvános könyvtári ellátás *közös normatívájából* csak kevés pénz eshet a „közművelődést szolgáló feladatok” ellátására.¹⁷

Az önállóan elképzelt normatíva (leendő) összegét az intézménnyel ellátott települések *teljes lakosságszámával* kell felsorozni, és azt csak az intézmény működtetésére lehet fordítani. Megfontolandó, hogy e normatíva ne automatikusan járjon, hanem csak abban az esetben legyen az önkormányzat által igényelhető, ha a fenntartó önkormányzat támogatása a tárgyévben (az előző három év támogatási átlagát tekintve) *nem csökkent*.

6. Szempontok a regisztrációról és az akkreditációról¹⁸

A közösségi művelődés intézményeinek *számbavétele* és a bennük folyó/általuk szervezett tevékenységek *minőségbiztosítása* megkerülhetetlen feladat. Vagyis sürgető *regisztrációs és akkreditációs* kötelezettségeink vannak, ha nem akarjuk tartósan versenyhátrányban tartani intézményeinket, a bennük dolgozó munkatársakat és főként a konkrét művelődési folyamatokban részt vevő polgárokat. Ezt belső és külső okok egyaránt indokolják. A rendszer-váltás folyamatában (talán indokoltan) megváltoztak, részben megszűntek azok az intézménytípusok, amelyek pontos besorolását törvények, illetve jogszabályi környezet szabályozta. Egyidejűleg számtalan új (vagy felújított) formáció született, főképpen civil kezdeményezésre, amelyek többnyire lokális funkciót töltenek be, következésképpen jelen sincsenek az országos nyilvánosság látókörében. Másféppen szólva *egy korábban meglévő intézményi struktúra széthullásának és egy gazdagon kibontakozó, ámde anarchikus tevékenységnek* vagyunk a kortárs szemlélői.

Az elmúlt másfél évtized hektikus, egymást váltó művelődéspolitikai árhullámai persze nemcsak elsodrálással, elárasztással fenyegették a hagyományos és újabb keltezésű intézményeket,

¹⁷ Forrás: a 2004. évi CXXXV. Törvény 3. sz. melléklet 27. és 28. pontja.

¹⁸ Dr. Balázi Károly fogalmazása.

hanem egyben ösztönözték is (vagy legalábbis engedélyezték) azok szerveződéseit, különféle érdekérvényesítő mozgalmait. Hogy csak a hozzánk szakmailag legközelebb álló szektort – a felnőttnevelést, felnőttképzést – említsük, ott a törvényalkotástól a legszigorúbban szabályozott akkreditációs folyamatig, illetve minőségbiztosításig jutottak már el az elmúlt években. Ezért az alábbiakban összehasonlításaink, illetve vonatkoztatási rendszerünk is főképpen erre – azaz a felnőttképzésre – utalnak.

Az összehasonlításnak mindenekelőtt az a szembeszökő konklúziója, hogy intézményeink (a felnőttképzés műhelyeihez képest) a periférián, de legalábbis egy csöndes parkoló pályán tartózkodnak, miközben az új világ egyik legnagyobb üzleti részesezését (folyamatosan bővülő piacát) osztják fel egymás között az élenjáró intézmények és akkreditációs bizottságok a *life long learning* logója alatt. Már ez önmagában is indokoltá teszi a hátrány mielőbbi ledolgozását, mivel a hétköznapi működés pénzforsrait csak úgy tudjuk tartósan előteremteni, ha a pályázatokhoz szükséges jogosítványokat megszerezzük.

A kérdés tehát nem az, akarjuk-e, hanem, hogy *mi módon képzeljük el és hogyan szervezzük meg* azt az akkreditációs folyamatot, amely leginkább megfelel intézményeink külső-belső adottságainak? Kövessük-e azt a gyakorlatot, amely a méretet, a számszerűsített paramétereket, egyáltalán a mennyiségi mutatókat tekinti kizárólagos érvényűnek, mondhatnám fetisizálja azokat? Jó közelítéssel valószínűsíthető, hogy nem ez a legcélravezetőbb eljárás. A közösségi művelődés gyakorlata ugyanis bővelkedik olyan tevékenységekben, amelyekben kizárólag a minőség lehet az értékelés tárgya. Tipikusan ilyenek például az amatőr művészeti csoportok. Nyilvánvaló az egyes csoportok közötti színvonalkülönbség, mégsem mondhatjuk, hogy besorolásuk alapja a próbák száma, a vezető képesítése vagy a csoport tagjainak szociális összetétele. Mindezek, sok egyéb kritériummal együtt, képezhetik a akkreditációs eljárás vizsgálódási körét, ám mégis csak közvetett módon válhatnak minőségi mutatókká. Mi és ki adhatja tehát az akkreditáció szakmai megalapozottságát, az elfogadottság és minősítés valódi hitelét?

Úgy gondoljuk, hogy mindenekelőtt a szakmai szövetségek, illetve a szövetségek által megbízott, komoly eredményeket felmutató ítések, illetve bírálók, vagyis az a kötött létszámú szakértői kör, amely a választott szövetségi vezetőség abszolút bizalmát élvez. Hasonlóan ahhoz a helyzethez, amikor a tehetségkutatókat a tehetségüket művekkel igazoló alkotókra bízuk. A pszichológusok, felnőttnevelők, hivatalos előjárók sok adalékkal szolgálhatnak ugyan a tehetség mibenlétére és megnyilvánulási módjára nézvést, magát a tehetséget mégis a tehetőséges ember ismeri fel legtermészetesebb módon.

Nincs ebben semmi rendkívüli. Még csak újdonság sem. Az intézményesülés oldaláról közelítve: egész Európában, így hazánkban is évszázados hagyománya van a mestermunka, a remek készítésének. Ilyet minden, értéket előállító és azt áruba bocsátó iparosnak kellett produkálni, ha nem magáncélra, hanem közcélra kívánt dolgozni, illetve ebbéli tudásából megélni. A kívánt minőséget pedig a céh, illetve annak választott vezetősége, a mesterek tanácsa, vagyis a szakmai közösség színe-java garantálta azáltal, hogy a produktumot megvizsgálva, a jelöltet méltónak tartotta saját soraiba emelni. Ennyi a lényeg. A többi technikai lebonyolítás kérdése. Ami persze még gondos mérlegelést és körültekintő előkészítést igényelhet, ám a valódi közmegegyezésre számot tartó hitelesítő aktus csakis a szakma kiválóságaitól származhat. Ezért elkerülhetetlen, hogy maguk a szakmai szövetségek

hagyják jóvá az akkreditációs folyamatot, azon szakértők javaslata alapján, akiket kötött számban és meghatározott ideig legitimálnak, meghívás, illetve benyújtott pályázat alapján.

Ezek részleteit a koncepció elfogadását követő hónapokban kell kidolgozzuk úgy, hogy előbb megegyezésre kell jutnunk a regisztrációs és minősítési rendszer koncepciójában, amit alább foglalunk össze még egyszer, majd magukkal az egyes szövetségekkel állapítjuk meg az akkreditáció megszerzésének konkrét paramétereit.

1. A regisztráció olyan szakmai nyilvántartást jelent, amely az egyes szövetségek kötelékébe való tartozást hitelesíti. E bejegyzésnek nincs különösebb feltétele azon a néhány dokumentumon kívül, ami a megalakulást és a folyamatos működést bizonyítja (alapító okirat, hivatalos bejegyzés, alapszabály stb. és legalább egy éves múlt). Ennek a műveletnek a végeredménye adja meg azt az adatbázist, amelynek alapján számba vehetőkké válnak a közösségi művelődés intézményei és elkészíthetőkké válnak a szükséges szakmai kataszterek.

2. A regisztrációba való vétel az akkreditációs folyamat elindításának szükséges (de nem elégséges) feltétele.

3. Az akkreditációs folyamat pontos kritériumait és teljesítésük módját az egyes szövetségek dolgozzák ki. A tényeknek való megfeleltetést, illetve a minőségbiztosítás hitelesítését az egyes szektorok legjelesebb képviselőiből összeállított grémium (szakmai kollégium) végzi. Ez esetenként három szakember (minősítő mester) egyhangú javaslatát jelenti. Egyikük bekéri és áttekinti a rendelkezésre álló dokumentumokat, másikat a helyszínen tanulmányozza és értékeli a tényleges működést, a harmadik bíráló pedig egybeveti a két jelentést, s a hiánypótlást követően hitelesíti, azaz megítéli (pozitív vagy negatív módon) az akkreditációs kérelmet.

Ha tehát a fenti alapelvekben megállapodásra jutunk, kidolgozhatóvá válnak az egyes szövetségek akkreditációs folyamatainak konkrét kritériumai. Vele párhuzamos, de talán még ezt megelőző feladat az egyes szövetségek regisztrációja és akkreditációja. Kérdés, hogy ez mely testület kompetenciájába tartozzék. Talán az újra alakítandó Szabadművelődési Tanács vállalhatná ezt az úttörő feladatot?

7. A szakemberek alkalmazását részfinanszírozó alapról

Elképzelhető arányok: a helyi civil közösségi ház a bérköltség 20, a helyi önkormányzat a bérköltség 30, a részfinanszírozó alap a bérköltség 50 %-át fizeti. Az eltérő nagyságú, eltérő tevékenységű intézmények más-más arányban, tehát akár 50 % alatt vagy felett részesülhetnek e támogatásból.

8. Az országos szakfelügyeletről

Eldöntésre vár az országos szakmai szakfelügyelet jövője. A jelenlegi rendszer hasznáról, hasznosságáról és értelméről kialakult eltérő véleményeket mellőzve valószínű, hogy megtartása esetén azt vagy a regionális, vagy az országos szakmai egyeztető fórumok hatáskörébe lehet helyezni, míg megszüntetését/felszámolását, az erre fordított pénz másutt való felhasználását az intézménytípusonkénti szövetségek erős és folyamatos szakmai kontrollja indokolhatja.